

Refugiats i el triomf del model europeu

per Júlia Trias Jurado ([@juliatrias_j](#))

La professora Itziar Ruiz Giménez de la Universitat Autònoma de Madrid explicava en el programa *Refugiados a las puertas de Fort Apache*: “Les polítiques europees de migració i asil no estan fracassant: són tremendament eficaces pel que volen aconseguir. Es podrien obrir vies de pas segures però, per què no ho fan? Per què s’aixequen tots aquests murs? Perquè volen que vinguin d’aquesta manera; així se’ls pot explotar i, de pas, es protegeixen els interessos geopolítics europeus.”

Des de la seva fundació, l’Europa de les Llibertats i dels drets humans ha estat sempre lligada al concepte de ciutadania; si no ets ciutadà europeu, no n’ets titular directe. Cap a la dècada dels 50, Europa encara tenia colònies que explotava per a l’extracció dels seus propis recursos en benefici del desenvolupament dels països europeus. Si als inicis de la Unió Europea el discurs predominant era el del respecte pels drets humans, la pràctica de la política exterior dels països membres demostrava tot al contrari. Sense anar més lluny, el 1956 França duplicava els seus efectius en terres algerianes per evitar la seva independència, i el 1963 encara mantenia la seva presència militar a Tunísia, sis anys després de la seva independència. Com senyalava Ruiz Giménez, Europa ha construït sempre un estàndard civilitzador per a legitimar la seva política exterior cap al Sud amb l’objectiu de mantenir l’exclusió dins les seves fronteres a través d’una idea central: ni tots som nosaltres ni tots tenen drets.

Aquesta desconexió entre discurs i pràctica no ha canviat. **La Unió Europea ha externalitzat les seves fronteres amb el pacte UE-Turquia, també conegut com el Pacte de la Vergonya.** En matèria de refugiats, Turquia té una especificitat que només comparteix amb Madagascar, Mònaco i el Congo, i que afecta directament a les persones que són retornades des d'Europa: la limitació geogràfica. Quan Turquia va ratificar la Convenció sobre l'Estatut dels Refugiats de 1951, ho va fer limitant el seu efecte únicament a Europa. I què vol dir això? Que una persona serà considerada refugiada **només en el cas de que hagi fugit com a conseqüència de fets o incidents que hagin tingut lloc a Europa.** La resta de països van ratificar la Convenció sense limitació geogràfica, és a dir, estipulant que una persona pot ésser considerada refugiada si fugí d'un país com a conseqüència de fets ocorreguts en qualsevol lloc del món. Per altra banda, Europa i Turquia, així com la resta de països que han ratificat l'Estatut dels Refugiats de 1951, estan obligats a complir amb el principi de no-devolució (*non-refoulement*), que prohibeix que cap persona sigui retornada a un país on la seva vida corri perill. No només la Unió Europea està retornant a les persones que han aconseguit arribar en territori europeu a un país que no garanteix la seva seguretat sinó que, tant Turquia com Europa estan fent ús del concepte de la *protecció temporal*, inexistent a cap tractat internacional, i que, per tant, deixa en el *limbo* a qualsevol persona que se li apliqui, sovint durant anys.

Vinyeta d'El Diario.es sobre la gestió de la crisi dels refugiats a la Unió Europea.

La distinció entre migrant i refugiad es troba en relació directa amb els interessos econòmics i polítics europeus. El darrer 12 d'abril, als Matins de TV3, la representant d'**ACNUR a l'Europa Central** n'explicava la distinció: el migrant és el que marxa del seu país per a buscar unes millors condicions de vida i el refugiad és el que fugí perquè és perseguit per motius de raça, religió, nacionalitat, opinió política o per pertànyer a un grup social concret. Aquesta definició de refugiad és la que consta a l'**Estatut de Refugiats de 1951** que anava de la mà i estava pensada pels conflictes post Segona Guerra Mundial. Actualment, tal i com apunta Roger Zetter¹, els conflictes i les formes de persecució han canviat radicalment i s'han tornat més complexos. Identificar qui és un refugiad i qui no esdevé més complicat tenint en compte les definicions vigents, cosa que ha

¹ Zetter, R. (2007) "More labels, fewer refugees: remaking the refugee label in an era of globalization", Journal of Refugee Studies.

legitimant la transformació i politització del concepte “refugiat”. Així, al Parlament Europeu, les interpretacions que es fan del que s’entén com a refugiat dins de la Convenció de 1951 són cada vegada més restrictives i peyoratives. Zetter ja ho apuntava al 2007: ésser considerat un refugiat ja no és un dret sinó un estatus summament preuat. Cada vegada menys persones són considerades refugiades i cada vegada més en són considerades migrants, pel que cada vegada hi ha drets per menys persones, mentre que el discurs europeu criminalitza i dehumanitza els refugiats convertint-los en una amenaça que legitima una Europa policial i militar.

La distinció entre migrants legals i il·legals – ara utilitzen “irregulars”, queda més maco – també ha sigut una gran astúcia, ja que sabent que si provens d’un Estat fallit o que el teu govern et persegueix, no podràs demanar el visat per arribar a Europa, arribant-hi com a il·legal i per tant, de nou, quedant en el limbo i completament desprotegit. Sovint els països europeus de destí senzillament no concedeixen el visat als consolats dels països d’origen. Així neixen **Centres d’Internament per a Estrangers** (CIEs) i estratègies de dissuasió de tota mena. A Barcelona s’ha creat recentment el Sindicat Popular de Venedors Ambulants. El seu president, durant la presentació del sindicat a finals del 2015, explicava que, sense papers, no tenien una altra opció que participar de l’economia submergida perquè a la formal no hi tenen lloc. Per una banda, amb la limitació de l’elegibilitat a l’estatus privilegiat de “refugiat” es potencia la presència d’organitzacions de tràfic de persones i, per l’altra, amb la restricció del dret a treballar es força l’ocupació il·legal.

Cada cop més, noves classificacions i diferenciacions allunyen a les persones que busquen protecció del seu objectiu: a Lesbos només identifiquen siris i iraquians, deixant a la resta de nacionalitats sense dret de protecció. S’ha creat una categoria B de refugiats que no obtenen la condició de refugiat de ple dret. L’aparició d’adjectius afegits al concepte “refugiat”, com ara “refugiat econòmic”, “refugiat espontàni”, “refugiat per causes ambientals”, fan que implícitament no siguin el mateix que els “refugiats” sense adjectius. Tal i com apunta Stephen Castles², els governs europeus utilitzen l’asil i la migració sense papers com a forma de fer front a una necessitat de mà d’obra, sense admetre públicament la necessitat de migració sense formació.

Les polítiques europees cap als refugiats reflecteixen el model de societat europeu: un model de benestar sense conseqüències. Cap al 1970-1980, els grans fluxos migratoris provocats per conflictes que freqüentment responien a interessos post-colonials, es movien de sud a sud, quedaven continguts a nivell regional. En el moment en que les conseqüències, ara en forma de grans fluxos migratoris, arriben a Europa, és quan el discurs europeu deixa de ser inclusiu per passar a centrar-se en les condicions i els límits sota els quals una persona queda exclosa de poder ésser considerada una refugiada.

Sota l’aparent neutralitat de la compartimentalització del concepte “refugiat” s’amaga un entramat d’interessos d’Estat. Principalment a Europa però també a la resta del que es coneix com a *societats desenvolupades*, hi ha una creixent tensió entre la llibertat de moviment possibilitada per la

² Castles, S. (2003) ‘Towards a Sociology of Forced Migration and Transformation’, *Sociology* 37(1): 13–34.

liberalització econòmica, i els discursos polítics proteccionistes vers la migració. A través del discurs de les elits polítiques, l'opinió pública es veu confrontada a les seves pròpies percepcions d'identitat nacional, ciutadania, cohesió i incorporació dels migrants i refugiats en el sí de les seves societats. Així, la xenofòbia i el racisme creix cada cop més entre els ciutadans europeus, que alhora legitima el discurs. Un discurs que ni és nou ni s'ha radicalitzat: és el mateix de sempre però ara és més visible que mai.

Imatge de portada: Refugiats a la frontera entre Hongria i Sèrbia. **Font:** Al-Jazeera.com.

JÚLIA TRIAS JURADO

Barcelona, 1991. Graduada en Ciències Polítiques per la UAB (2013) i cursant actualment un Màster en Refugee Protection and Migration Policy Studies per la University of London, School of Advanced Studies. Ha treballat al Consell de la Unió Europea i actualment treballa a la Secretaria de la Unió pel Mediterrani.